

Motion till riksdagen 2021/22:3788

av **Karin Enström m.fl. (M)**

Åtgärder för att stärka och upprätthålla mänskliga rättigheter och motverka hedersförtryck

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hedersscreening, samhällsintroduktion och samhällsorientering och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regelbunden uppföljning av länsstyrelsernas arbete med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att i varje län identifiera kommuner som kommit längre än andra i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att landets samtliga kommuner har en handlingsplan mot hedersförtryck och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av forskning för att minska kunskapsluckor och skapa bättre förståelse för hur vi kan motverka hedersförtryck och våldsbejakande extremism och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck samt dess utveckling och omfattning i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en kartläggning av förekomsten av moralpoliser som begränsar människors frihet genom påtryckningar och tvång att följa informella regler, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av utökad information om förebyggande arbete mot hedersförtryck och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ökad information till yrkesverksamma, såsom berörd personal inom omsorg, skola och

- sjukvård, om hedersförtryck, dess offer och konsekvenser och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra möjligheterna att verka proaktivt mot anhöriga till den som löper risk att giftas bort mot sin vilja och utsätts för hedersförtryck, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreseförbud ska kunna meddelas för resor med andra syften än bara barnäktenskap och könsstympning och tillkännager detta för regeringen.
 12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra stödet och öka insatserna för att återföra minderåriga och andra personer som förts ut ur landet mot sin vilja i syfte att giftas bort eller utsätts för förtryck i en hedersrelaterad eller patriarkal kontext och tillkännager detta för regeringen.
 13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av utökad information och annat förebyggande arbete mot könsstympning och oskuldskontroller av flickor och kvinnor och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det fria samhället bygger på att staten skyddar medborgarnas rättigheter. Det är grunden för vår liberala demokrati. I regeringsformen slås det fast att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Alla svenska medborgare har samma grundläggande fri- och rättigheter, oavsett till exempel ålder, kön eller härstamning. De flesta av reglerna om fri- och rättigheter gäller även utländska medborgare. Många av de mänskliga fri- och rättigheter och värderingar som ligger till grund för vårt samhälle och vår stat har Sverige gemensamt med andra länder. De återfinns i våra inhemska grundlagar, i Europakonventionen och i Förenta nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Vi bor i ett land där människor med olika ursprung, yrken, intressen och identiteter lever tillsammans. Människor har olika politiska och religiösa uppfattningar. Samhället vilar dock på en värdegrund för hur vi ska förhålla oss till och bete oss mot varandra. Det är en viktig del av det som håller samman vårt samhälle. Dessa värderingar är också djupt förankrade hos de allra flesta som bor i Sverige. Det handlar exempelvis om alla människors lika värde, allas rätt till sitt liv och sin frihet, vikten av en fungerande rättsstat samt rätten att ha en religion, men också att få avstå från att ha en.

Värderingar om att varje människa ska ha frihet att råda över sitt eget liv och rätt att forma det efter sina val är starka i vårt land. I den globala värderingsundersökningen World Values Survey utmärker sig Sverige som det land som värderar individens frihet allra högst.

Jämställdhet mellan kvinnor och män är någonting annat som vi värderar högt. Decennier av jämställdhetskamp har gjort oss till ett av världens mest jämställda länder. Även om vi har många utmaningar kvar är Sverige ändå ett land där exempelvis en mycket hög andel kvinnor förvärvsarbetar och därmed har egen inkomst.

Det är mycket allvarligt när jämställdheten hotas av fundamentalistiska och traditionalistiska krafter. De inskränker människors, ofta flickors, kvinnors och hbtq-

personers, frihet. Krafter som leder till en omfattande kontroll av kvinnors beteende, vardag och liv. Kontroll av klädsel och umgänge, förbud att delta i viss undervisning i skolan, frångången makt över sin egen sexualitet, oskuldskontroller, psykiskt och fysiskt våld samt tvångs- och barngifte. Vi kan aldrig acceptera att det alltför ofta förekommer att så gott som hela släkter och allt umgänge mobiliseras för att kontrollera, förtrycka och fördöma dem som vill leva sina liv på sina egna villkor.

Ibland motiveras förtryck med att det hör till hederskultur, men det finns ingenting hedervärdigt i att begränsa människor och ta ifrån dem rätten till deras liv och deras livsval. Det är tvärtom vanhedrande för den som utför förtrycket. Det bryter dessutom mot grundläggande mänskliga fri- och rättigheter och demokratiska, västerländska och svenska värderingar. Däremot är hedersvåld och hedersförtryck etablerade begrepp, och vi använder dem därför i den här motionen.

Att blunda för hedersvåld och hedersförtryck är att svika de människor som är utsatta. När värderingarna om jämställdhet och frihet utmanas så måste det motverkas dels genom en livskraftig värderingsdebatt, dels genom konkret politik. Det svenska samhället behöver arbeta mer aktivt med att motarbeta ojämställdheten samt stödja människor och organisationer som vill ha jämställdhet och respekt för individens frihet i alla delar av Sverige.

Samhällsintroduktion, samhällsorientering och hedersscreening för nyanlända

De barn, ungdomar och vuxna som kommer till Sverige från andra länder utgör inte en homogen grupp. Många härstammar dock från länder där mänskliga fri- och rättigheter, kvinnors rättigheter och barns rättigheter kränks allvarligt. Det är därför viktigt att nyanlända, inte minst flickor och pojkar, får information och kunskap om sina rättigheter, möjligheter och skyldigheter, om mänskliga fri- och rättigheter, demokratiska principer och betydelsen av jämställdhet, som är fundamentala värderingar i Sverige. När asylsökande kommer till Sverige behöver de därför på samma sätt som de genomgår hälsokontroll och kompetenskartläggning även delta i förberedande samhällsintroduktion samt genomgå en hedersscreening. När den nyanlände sedan kommunplaceras behöver samhällsorienteringen ta vid där samhällsintroduktionen slutade. Detta är avgörande för att så tidigt som möjligt ge nyanlända en mer stabil och grundläggande förståelse för det svenska samhället.

En hedersscreening skulle innebära att vi tidigt får en social bedömning utifrån risk för hedersproblematik. Hedersscreeningen kan därför innebära att den framtida mottagandekommunen har information om behov av familjestöd, föräldrautbildning eller viss utredning av barnens välmående redan vid ankomst till kommunen. Visar hedersscreeningen på risk för hedersrelaterade brott gör kontrollen att ytterligare åtgärder kan vidtas för att skydda barn och familjemedlemmar.

Migrationsverkets samhällsintroduktion ska tydligare befästa vikten av det svenska språket, eget arbete samt de rättigheter och skyldigheter som gäller i Sverige. Samhällsintroduktionen är idag obligatorisk, men frånvaro är inte kopplat till några sanktioner. Vi anser att om en asylsökande inte deltar i de aktiviteter Migrationsverket arrangerar ska hon eller han inte heller ha rätt till den dagarsättning som asylsökande annars får.

Den kommunala samhällsorienteringen för nyanlända invandrare behöver ges så tidigt som möjligt efter ankomst till kommunen. Moderaterna har drivit på för att utöka samhällsorienteringen för nyanlända från 60 till 100 timmar. Att detta genomförts är

positivt. Moderaterna vill att samhällsorienteringen ska avslutas med examination samt att även personer över 65 år ska omfattas av krav på deltagande. De äldre i familjen är ofta värderingsbärare och det är viktigt att information om samhällets rättigheter och skyldigheter även kommer dem till del.

Tyngdpunkten i dagens samhällsorientering ligger på praktiska aspekter av att leva i Sverige – hur man lever och bor i Sverige liksom hur man åldras och vårdar sin hälsa. Vi menar istället att samhällsorienteringen måste stöpas om. Praktiska aspekter ska ingå i samhällsorienteringen, men inte utgöra huvuddelen. Istället måste den utvecklas till att fokusera på huvudsakliga värderingsskillnader och hur vi lever här i Sverige. Barns och ungdomars rättigheter måste belysas tydligare. Även kvinnors rättigheter, med fokus på jämställdhet och nolltolerans mot hedersförtryck, ska belysas. Förväntan på arbete och egen försörjning måste vara tydlig, liksom nödvändigheten i att följa lagar och regler.

Idag saknas en nationellt framtagen läroplan eller kursplan för samhällsorienteringen. Varje kommun är istället ansvarig för att ta fram en egen plan för samhällsorientering. Det innebär att det är svårare att följa upp och kvalitetssäkra att en likvärdig samhällsorientering ges över hela landet. En utvärdering gjord av länsstyrelsen visar att det finns stora skillnader i genomförande, innehåll och utförande. För att samhällsorienteringen ska vara likvärdig över hela landet behöver styrningen förstärkas. Därför bör en nationell kursplan införas som tydligare anger samhällsorienteringens innehåll och mål.

Det behövs även bättre uppföljning. Länsstyrelserna har idag ett uppföljningsuppdrag, men det omfattar ingen granskning eller tillsyn av enskilda verksamheter utan är en mer övergripande rapportering om organisation och deltagande. I samband med att nationella kursplaner införs bör även tillsyn av dessa införas i likhet med andra utbildningsformer. Detta i syfte att säkerställa att verksamheterna följer den nationella kursplanen samt uppnår mål och tillräcklig kvalitet i undervisningen.

Vidare finns idag ingen obligatorisk samhällsinformation till nyanlända barn och unga. Om barn inte känner till sina rättigheter enligt gällande lagar och regler, kan de inte heller hävda dem. Därför bör alla grund- och gymnasieskolor ges i uppdrag att vid mottagandet av en asylsökande eller nyanländ elev genomföra en kortare samhällsorientering anpassad till elevens ålder. Särskild vikt ska läggas vid frågor som demokrati, allas lika värde, barns rättigheter och jämställdhet. Samhällsorienteringen bör även innehålla praktisk information om vart man som barn kan vända sig för att ta tillvara sina rättigheter eller få stöd och hjälp, exempelvis den lokala ungdomsmottagningen, socialtjänsten eller tjejjourer.

Ytterligare förslag mot hedersförtryck och hur detta behöver ingå i mottagning och integration av nyanlända finns att läsa om i vår partimotion om integration – *Så får vi ordning på Sverige – integration* av Ulf Kristersson (M) m.fl.

Kunskap, uppföljning och erfarenhetsutbyte

Det pågår arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck lokalt i kommuner, på länsnivå och regional nivå samt nationellt. Länsstyrelserna har idag ett särskilt ansvar i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Vi anser att detta arbete, som ett led i arbetet med att främja mänskliga rättigheter i Sverige, behöver följas upp regelbundet.

Sverige är indelat i 290 kommuner och 21 län. Dessa län och kommuner har kommit olika långt i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns, också det ur ett perspektiv som tar sin utgångspunkt i mänskliga rättigheter,

ett behov av att i varje län identifiera kommuner som har kommit längre än andra i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt att bygga upp en struktur för utvecklingsarbete och erfarenhetsutbyte. Det behöver också säkerställas att alla kommuner har en handlingsplan för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck samt att kunskap och kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck finns hos alla kommuners socialtjänst och skola.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har kartlagt hur unga som av sin familj begränsas i sitt val av partner har det jämfört med övriga unga, och skillnaderna är stora. 88 procent av de som inte får välja partner hade någon gång utsatts för barnmisshandel. Detta kan jämföras med att motsvarande siffra bland övriga unga är 42 procent. Hela 46 procent av de unga som begränsas i sitt val av partner hade också varit utsatta för minst tre former av misshandel. Motsvarande siffra bland övriga ungdomar var 8 procent. 22 procent hade utsatts för sexuella övergrepp av en vuxen person, jämfört med drygt 8 procent bland övriga ungdomar. Var femte av dessa barn har mått så dåligt att de försökt ta sitt eget liv. Om ett barn utsätts för tre eller fler former av barnmisshandel definieras detta som att barnet är multiutsatt. Det kan handla om fysisk eller psykisk misshandel, upplevelser av våld mot förälder, försummelse eller sexuella övergrepp. De främsta riskfaktorerna för multiutsatthet finns för barn som någon gång bott med en vuxen som har problem med alkohol, narkotika, psykisk sjukdom, suicid eller kriminalitet, men också hos barn som själva inte får bestämma sin framtida partner. Att identifiera och ha kunskap om hur och vad man inom skola, sjukvård, socialtjänst och annan offentlig verksamhet kan och bör göra när man misstänker att ett barn utsätts för hedersförtryck är inte minst mot denna bakgrund ytterst viktigt. För att kunna förebygga och motverka att barn och unga utsätts för förtryck och brott behöver inte minst föräldrar med riskbeteende uppmärksammas och identifieras tidigare.

När det gäller pojkar och unga män är det också särskilt viktigt att se den potentiella koppling som kan finnas mellan hedersrelaterat våld och förtryck, våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet. Detta har lyfts från flertalet myndigheter så som Länsstyrelsen Östergötland, Kriminalvården och Jämställdhetsmyndigheten. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har även i förstudien ”Våldsbejakande islamistisk extremism och hedersrelaterat våld och förtryck: en förstudie om samband och synergier” från 2021 identifierat en rad kunskapsluckor samt bedömt behovet av fortsatt forskning.

FOI-forskaren Anders Strindberg som genomfört studien beskriver det väl:

Våldsbejakande extremism och hedersrelaterat våld och förtryck handlar om två brottsliga och demokratihotande verksamheter. Om eller hur dessa samverkar, förstärker eller gynnar varandra är en viktig fråga, både för samhället och för de individer som drabbas av det direkta våldet. En korrekt problemförståelse är omistlig för samhällets förmåga att formulera effektiva motåtgärder. Det finns betydande likheter mellan hedersrelaterat våld och förtryck och våldsbejakande islamistisk extremism när det gäller sociala strukturer och processer. Båda företeelserna är starkt patriarkala och traditionsbundna. Här finns exempelvis uppfattningar om att den egna gruppens normer, identitet och framtid är hotade – och om våld och tvång som rättfärdiga metoder.

FOI-studien pekar ut ett tjugotal viktiga områden för fortsatt forskning samt ställer sig frågan om hedersrelaterat våld i sig själv bättre kan förstås som en form av våldsbejakande extremism. Mot den bakgrunden är det nu viktigt att fortsatt forskning kommer till för att minska dessa kunskapsluckor och så att vi bättre kan förstå och motverka båda dessa demokratihotande och brottsliga verksamheter.

Kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck

Efter att bland annat Moderaterna och Liberalerna krävt en nationell kartläggning av omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck gav den dåvarande regeringen i februari 2017 i uppdrag åt Socialstyrelsen att genomföra en nationell kartläggning av just detta. När Socialstyrelsen i mars 2019 lämnade sin slutrapport kunde vi dock med förvåning konstatera att Socialstyrelsen kom fram till att det inom ramen för myndighetens uppdrag inte varit möjligt att göra en kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck i alla åldersgrupper. Den kunskapsöversikt som riksdagen beslutat om och som vi så väl behöver finns ännu ej på plats. Länsstyrelsen i Östergötland har fått ett uppdrag om att löpande följa hedersförtryckets omfattning, men viktiga och specifika krav på kartläggning och statistik har inte inkluderats. Det är därför centralt att regeringen agerar och hittar ett sätt att systematiskt kartlägga utbredningen av hedersrelaterat våld och förtryck och dess utveckling i Sverige. En viktig åtgärd för att få en nationell kartläggning av hedersförtryck på plats handlar om att se till att landets samtliga kommuner kartlägger dess omfattning i sina respektive kommuner.

Moderaterna vill även kartlägga förekomsten av självutnämnda så kallade moralpoliser som begränsar människors frihet och upprätthåller informella regler genom ovälkomna påtryckningar. En sådan kartläggning kan bland annat tjäna som underlag för kommunernas, polisens och andra myndigheters beslut om åtgärder. Den kan även bidra till ökad kunskap inom civilsamhällets organisationer och öka allmänhetens medvetenhet om problemet.

Tvångs- och barnäktenskap

Ungdomsstyrelsen, nuvarande Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, genomförde år 2009 studien Gift mot sin vilja. Den visade att cirka 70 000 unga människor i Sverige var oroliga för att inte själva få välja partner eller vem de ska gifta sig med. Även Socialstyrelsens rapport Frihet och familj från år 2007 visade att den vanligaste orsaken till att unga omhändertas och placeras i skyddat boende, på grund av hedersrelaterat våld och förtryck, var att de inte själva fick välja partner samt att de var allvarligt hotade om de inte följde familjens krav. Om man utgår från Socialstyrelsens och Ungdomsstyrelsens nationellt viktade studier samt de lokala kvantitativa studierna från Malmö och Stockholm hamnar medeltalet på ungefär tio procent av de unga från högstadiet upp till 25 år. Det skulle innebära över 100 000 personer bara bland unga i Sverige. Utöver det tillkommer utsatta vuxna. Enligt forskaren Astrid Schlytter kan det vara upp till 240 000 personer som lever med hedersrelaterade normer i Sverige (år 2017).

1 063 niondeklassare på 13 skolor runt om i Uppsala kommun har fått svara på en enkät rörande hedersrelaterat våld och förtryck. 46 procent av de flickor som uppgivit att de inte själva får välja framtida partner uppger att de även utsätts för fysiskt våld och 61 procent för psykiskt våld i hemmet. Motsvarande siffror för pojkar är 36 respektive 44 procent.

Projektet Nå kartlade hur stor andel av ungdomar som går gymnasiesärskolans nationella program som lever med hedersrelaterade normer och begränsningar. Av de 221 elever som besvarade enkäten svarade 9 procent av flickorna och 6 procent av pojkarna att det var deras föräldrar som bestämde vem de skulle gifta sig med. Enligt Tris allmänna arvsfondsprojekt Gömd och Glömd har mer än var femte vuxen med

intellektuell funktionsnedsättning, som svarat på deras enkät, angett att de själva inte väljer vem de ska gifta sig med. Enkätresultaten visar inte på några statistiskt signifikanta könsskillnader. Var femte yrkesverksam (LSS-handläggare och personal på daglig verksamhet) har angett att de känner till/misstänker att det finns brukare som utsatts för hedersvåld av en nära anhörig som samtidigt är brukarens personliga assistent/gode man. Var femte yrkesverksam anger att de har kännedom/misstanke om att brukare riskerar att bli bortgifta mot sin vilja. Resultaten visar på ett mycket stort behov av kunskaps-höjning kring hedersvåld, samt vilket ansvar och uppdrag som vilar på berörda myndigheter, LSS-verksamheter och enskilda aktörer som möter målgruppen.

Under alliansregeringen, den 1 juli 2014, trädde lagen mot äktenskapstvång i kraft. Även försök och förberedelse till äktenskapstvång är kriminaliserat samt att lura någon att resa utomlands i syfte att han eller hon ska giftas bort genom tvång eller utnyttjande. Vi moderater har även med stöd av en majoritet i riksdagen drivit på för ytterligare regelskärpningar för att stoppa barnäktenskap. Vidare avskaffades möjligheten för barn att få dispens för att gifta sig. Reglerna om erkännande av utländska äktenskap har också skärpts. Från och med den 1 januari 2019 gäller ytterligare skärpt lagstiftning som innebär ett förbud mot att erkänna utländska barnäktenskap. Förbudet gäller oavsett vilken anknytning till Sverige personerna hade när äktenskapet ingicks eller hur gamla de är när frågan prövas av en myndighet. Om minst en av personerna fortfarande är ett barn vid prövningen ska det aldrig gå att göra undantag från förbudet.

Under femårsperioden 2014–2019 beslutades endast fem fällande domar om äktenskapstvång. En siffra som i relation till antalet anmälningar som enligt Brottsförebyggande rådet under samma period uppgick till 365 stycken av det här slaget verkar alltför låg. Mot denna bakgrund är det särskilt viktigt att ett nytt brott, barnäktenskapsbrott, nu äntligen kommit på plats. Genom detta brott blir det straffbart att förmå eller tillåta ett barn att ingå ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse. Någon särskild bevisning om att äktenskapet skett under tvång behövs därmed inte i det fall äktenskapet omfattar ett barn. Dessutom har en ny särskild straffskärpningsgrund införts som innebär att om ett motiv för brottet har varit att bevara eller återupprätta heder ska det ses som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet. Även ett utreseförbud som ska skydda barn från att föras utomlands i syfte att ingå barnäktenskap eller att könsstympas har införts.

Det är bra att det straffrättsliga skyddet mot hedersrelaterad brottslighet har stärkts. Många fler åtgärder måste dock till. Sedan den nya lagen trädde i kraft i juli 2020 har enbart 28 personer omfattats av utreseförbud och inget av de sedan dess 58 anmälda barnäktenskapsbrotten har ännu lett till åtal eller fällande dom. Socialtjänst liksom andra anställda i offentlig sektor och ideellt engagerade i frågorna vittnar dock om att flickor förs ur landet på löpande band. Enligt det nationella kompetensteamet mot hedersvåld och förtryck hade de år 2019 baserat på uppgifter från kommuner kännedom om minst 170 barn som förts ur landet. Utöver det vet man att mörkertalet dessutom är stort. Flertalet remissinstanser påpekade även innan lagen infördes att även andra skäl än äktenskapsresa och omskärkelse bör kunna ligga till grund för utreseförbud. Det handlar exempelvis om barn som riskerar att föras utomlands för omvändelseförsök på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet, uppfostringsresor eller barn som är på väg att föras till ett krigsområde eller till en miljö som bedöms som skadlig. Mot bakgrund av detta anser vi att ett mer generellt tillämpningsområde än det som redan är beslutat är nödvändigt. Moderaterna vill bland annat på detta sätt förbättra möjligheterna att verka proaktivt mot anhöriga till den som löper risk att giftas bort mot sin vilja. Även

ytterligare åtgärder bör övervägas. I till exempel Storbritannien kan domstolar utfärda även förelägganden och fler förbud till skydd för den som löper risk att giftas bort med tvång. Det kan exempelvis innebära att någon ska upphöra med hot och våld eller avslöja var ett offer befinner sig eller att en bortförd individ ska föras tillbaka. Möjligheterna att även agera mer proaktivt i förhållande till anhöriga bör införas även i Sverige.

Ytterligare förslag mot hedersförtryck på det straffrättsliga området finns att läsa om i vår motion *Våld i nära relationer och hedersrelaterad brottslighet* av Johan Forssell (M) m.fl.

Även det konsulära stödet till personer som nödställs utomlands i en hedersrelaterad eller patriarkal kontext, med ett särskilt fokus på barn- och tvångsäktenskap, behöver stärkas ytterligare. I Storbritannien finns det sedan år 2005 en särskild enhet mot tvångsäktenskap, i form av ett samarbete mellan inrikes- och utrikesdepartementen, kallad Forced Marriage Unit. Den arbetar aktivt för att förhindra och motverka tvångsäktenskap, både inom och utanför landets gränser. Denna enhet arbetar även med att försöka återföra minderåriga samt andra personer som förts ur landet mot sin vilja till Storbritannien. Det bör utredas om även en sådan enhet eller specifikt uppdrag bör införas även i Sverige.

För hbtq-personer finns det en särskilt hög risk för att giftas bort mot sin vilja, då detta ses som ett sätt att "rätta till" deras sexualitet (Almaeuropa år 2012). Barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning är också en särskilt sårbar grupp när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck och barn- och tvångsäktenskap (Tjezers rätt i samhället år 2014, Tris arvsfondsprojekt Gömd och Glömd och Trippelt utsatt metodstöd, Länsstyrelsen Östergötland, år 2015). Detta eftersom de ofta står i en särskilt tydlig beroendeställning till gärningsmannen eller gärningsmännen och kan ha andra referensramar. I Gömd och Glömd bestämde 21 procent av deltagarna i daglig verksamhet för människor med funktionsnedsättning inte själva vem de ska gifta sig med och en lika stor del fick inte ha föräktenskapliga relationer.

Trots lagstiftningen mot tvångs- och barnäktenskap förekommer dessa typer av äktenskap fortfarande. De samtal som kommit in till Länsstyrelsen Östergötlands nationella stödtelefon handlar bland annat om genomförda tvångs- eller barnäktenskap eller oro för/planer på tvångs- eller barnäktenskap. Från januari till juni år 2020 har det sammanlagt kommit in 381 ärenden rörande 444 personer till den nationella stödtelefonen. Dessutom nämns ytterligare 215 personer i samtalen. 79 procent har varit flickor eller kvinnor. Minst 61 procent av de utsatta är under 18 år. Många har utsatts av flera olika förövare, såsom föräldrar, syskon, andra släktingar och före detta partners. Många har även utsatts för flera olika typer av våld och kränkningar.

Det är viktigt att alla berörda och alla verksamheter som möter barn och unga och har i uppdrag att ge stöd och skydd till dem har kännedom om den nya lagstiftningen mot tvångs- och barnäktenskap. Detta för att de ska kunna ge stöd och hjälp till unga som riskerar att utsättas eller som lever i ett tvångs- och/eller barnäktenskap. Medvetenheten och kunskapen om att lagen om förbud mot äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa tar särskild hänsyn till att personer med intellektuell funktionsnedsättning kan utnyttjas genom att befinna sig i en beroendeställning till den som förmår personen att ingå äktenskap mot den egna viljan behöver höjas.

Länsstyrelsen Östergötlands kompetensteam mot hedersbrott har på ett förtjänstfullt sätt arbetat fram en kampanj om den nya lagstiftningen mot tvångs- och barnäktenskap. Inför jullovet 2019 lanserade Utrikesdepartementet och Skolverket en gemensam annonskampanj mot hedersförtryck. Kampanjen, som syntes i kollektivtrafiken i

Stockholm, Göteborg och Malmö, samt i sociala medier, riktade sig till ungdomar som löper risk att mot sin vilja kvarhållas utomlands. Vi anser att det, även som ett led i arbetet med att främja mänskliga rättigheter, finns ett behov av utökad information om samt opinionsbildning och annat förebyggande arbete mot att unga blir gifta mot sin vilja, inklusive informations- och stödåtgärder på flygplatser, som vänder sig till unga som står i begrepp att föras utomlands med flyg.

Oskuldskontroller, ”oskuldsintyg” och könsstympning av flickor och kvinnor

Oskuldsnormen finns i hederskulturer. Könsstympning av flickor och kvinnor sker många gånger med familjens heder som förklaring för att kontrollera flickors och kvinnors kroppar och sexualitet. Könsstympning av flickor och kvinnor är förbjuden enligt lag i Sverige (lag [1982:316] med förbud mot könsstympning av kvinnor) även om flickan/kvinnan blir könsstympad utanför Sveriges gränser. Könsstympning av flickor och kvinnor är dessutom ett brott mot de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna och mot barns rättigheter.

Ingreppen har inte någon medicinsk grund och görs oftast utan bedövning. Könsstympning innebär så klart fysiskt lidande (smärtchocker, infektioner och komplikationer senare i livet) och psykiskt lidande (trauma) för de drabbade både vid stympningen och senare i livet. Könsstympning kan till och med leda till döden. Det är oftast flickor i åldern 4–14 år som könsstympas, men även spädbarn könsstympas och ibland även vuxna kvinnor som ska gifta sig, som är gravida med sitt första barn eller som just fött sitt första barn. Det är inte känt hur många flickor och kvinnor i Sverige det kan handla om. Socialstyrelsen beräknade 2015 att 38 000 flickor och kvinnor som är bosatta i Sverige idag kan vara könsstympade. Av dessa är cirka 7 000 flickor under 18 år. Dessa uppskattningar är baserade på flickor och kvinnor med ursprung i länder i Afrika. Länder i Mellanöstern, som exempelvis Egypten och Irak, ingår inte, och studien är baserad på flickor och kvinnor som är födda i länder där prevalensen av könsstympning är över 50 procent.

Enligt Brottsförebyggande rådet, Brå, har det mellan 2015 och 2019 inkommit totalt 100 polisanmälningar som rör könsstympning. Endast en av dessa anmälningar har lett till fällande dom.

Oskuldskontroller är ett övergrepp mot flickor och unga kvinnor. Både oskuldskontroller och ”oskuldsintyg” är förbjudna enligt lag. Det förekommer att flickor och unga kvinnor söker hjälp från sjukvården inför ett bröllop för att de vill ha ett ”oskuldsintyg” eller för att de vill genomgå en så kallad hymenoperation. Enligt en studie från år 2013 (Karolinska institutet, av Niels Lynöe och Niklas Juth) svarade en majoritet av de gynekologer och allmänläkare som besvarade enkäten att de var villiga att försöka hjälpa en ung kvinna som sade sig vara rädd för våld om hon inte får ett ”oskuldsintyg” på något sätt.

Vi behöver, som ytterligare ett led i arbetet med att främja mänskliga rättigheter prioritera förebyggande och stödjande arbete mot könsstympning och oskuldskontroller.

Som en del i arbetet mot könsstympning bör en nationell satsning på spridning av kunskap om och opinionsbildning mot könsstympning och oskuldskontroller övervägas. Detta behöver ske både mot breda målgrupper i samhället samt genom de kontaktpunkter där det offentliga når relevanta målgrupper. Det kan handla om sfi, komvux,

barnvårdscentraler, mödravårdscentraler, ideella organisationer, skola och skolhälsovård samt förskola, socialtjänst och rättsväsende.

Avslutning

Hedersrelaterat våld och förtryck utgör ett allvarligt hot mot mänskliga fri- och rättigheter i vårt land, och behöver lyftas fram som en prioriterad fråga vad gäller mänskliga rättigheter. Vi måste än mer aktivt än idag gripa in till skydd för de människor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Fler insatser krävs för att motverka hedersvåldet och förtrycket – både från myndigheter och från de grupper där förtrycket förekommer. Diskussionen om våra mänskliga fri- och rättigheter, demokratiska värderingar och jämställdhet måste hållas levande. De värderingar som har gjort Sverige till ett av världens bästa länder att leva i är värda att försvara.

Karin Enström (M)

Ida Drougge (M)

Lars Jilmstad (M)

Ulrika Karlsson (M)

Erik Ottoson (M)

Annicka Engblom (M)